

การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานงานบุญงานศพปลอดเหล้าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

Development of Community Participation Model To conduct a funeral without alcohol Of Dong Bang SubDistrict, Na Dun District, Mahasarakham Province.

ปรีชา ยะธา¹ และยุทธศาสตร์ แก้ววิเศษ²

Preecha Yatha¹ and Yutthasart Kaewwiset²

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาแบบการดำเนินงานงานบุญงานศพปลอดเหล้า โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มผู้ร่วมวิจัยประกอบด้วย เจ้าภาพผู้จัดงานบุญ งานศพ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ในปี 2557 - 2558 จำนวน 51 คน เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก สังเกตแบบมีส่วนร่วม การประชุมด้วยกระบวนการ AIC (Appreciation Influence Control) และการใช้แบบสัมภาษณ์ ของเครือข่ายองค์กรงดเหล้าจังหวัดมหาสารคาม ใช้สถิติเชิงพรรณนา ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย การพัฒนาแบบการดำเนินงานงานบุญ งานศพปลอดเหล้ามีกิจกรรมสำคัญ คือ การระดมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กำหนดรูปแบบขั้นตอนการดำเนินงาน แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน กำหนดมาตรการชุมชน และการประเมินผล โดยรูปแบบการดำเนินงานของตำบลดงบัง คือ เจ้าภาพต้องไม่จัดเลี้ยงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกประเภทแก่ผู้มาร่วมงานในช่วงวันงานนั้น ๆ ผลการศึกษา พบว่า เจ้าภาพมีความตั้งใจที่จะจัดงานปลอดเหล้ามากขึ้น ทำให้ความครอบคลุมเพิ่มสูงขึ้นด้วย ค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ลดลง ในปี พ.ศ. 2557 เฉลี่ย 8,883.33 บาทต่องาน ปี พ.ศ. 2558 เฉลี่ย 3,253.85 บาทต่องาน โดยบางงานไม่มีค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เลย มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับงาน ผ่านทางแกนนำชุมชนและทางป้ายประชาสัมพันธ์ในชุมชน การจัดงานปลอดเหล้าจะช่วยป้องกันการทะเลาะวิวาท ช่วยลดค่าใช้จ่าย และจะทำให้ได้บุญกุศลมากกว่าแต่ยังไม่แน่ใจว่าเจ้าภาพจะถูกนิรโทษหรือไม่ ความพึงพอใจของชุมชน พบว่า พึงพอใจต่อนโยบายและการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ สิ่งที่จะต้องพัฒนาต่อไป คือ การขยายความครอบคลุมให้เป็นงานปลอดเหล้าตลอดทั้งงาน ครอบคลุมงานบุญประเพณีทุกประเภท และสร้างเครือข่ายบุคคล ชุมชนปลอดเหล้าเพื่อการแก้ไขปัญหาการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในระยะยาว

คำสำคัญ : รูปแบบการดำเนินงานงานบุญงานศพปลอดเหล้าโดยการมีส่วนร่วม

¹โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

² สำนักงานสาธารณสุขอำเภอนาดูน อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ABSTRACT

The purpose of this research were development of community participation model to conduct a funeral without alcohol. The participants in this study were Relatives of the deceased, community leaders, village health volunteers, teachers, sub-district administration officials and district health promotion officers total of 51 people. The study area is Dong Bang District, Na Dun District, Mahasarakham Province. And duration of study from 2014 to 2015. The research instruments comprised Interview about funeral arrangements, focus group discussion, In-depth interview, observing participation and appreciation influence control. Data were analyzed using descriptive statistics. And qualitative analysis using content analysis. The results in this study revealed that: Relatives of the deceased to cooperate in organizing funerals, more without alcohol By the year 2014, the average cost of alcoholic beverage decreased by 8,883.33 baht per time. And in 2015, the cost of alcohol can be reduced by an average of 3,253.85 baht per time. The funeral will sometimes cost no alcohol at all. The information about the alcohol-free funeral and mostly community leaders will publicize and publicity banners. Also, having a funeral without alcohol will help to prevent controversy. Reduce costs. And will make more merit. In terms of satisfaction with alcohol-free funeral arrangements, the public satisfaction was high. The next thing to do is to make all kinds of traditional favors without alcohol and networking in the community.

Keywords : Development Alcohol free funeral Participation.

บทนำ

องค์การอนามัยโลกได้จัดให้เครื่องดื่มแอลกอฮอล์เป็นสารเสพติดประเภทหนึ่งซึ่งออกฤทธิ์ทำลายจิตประสาท ผลของการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เข้าสู่ร่างกายในปริมาณที่ไม่มาก จะมีผลขัดขวางการทำงานของระบบประสาทส่วนกลาง มีผลให้ระบบประสาททำงานได้ไม่ดี สติลดน้อยลง และเมื่อดื่มมากขึ้น ปริมาณแอลกอฮอล์ที่เพิ่มมากขึ้นจะไปยับยั้งการทำงานของระบบประสาทส่วนกลาง เป็นผลให้การทำงานของระบบประสาทเสียสภาพไปจนทำให้เริ่มมีอาการมึนเมา ไม่สามารถทรงตัวได้ ความจำเลอะเลือน ขาดความรับผิดชอบชั่วดี ขาดสมาธิ ขาดความยับยั้งชั่งใจ การมองเห็นภาพไม่ชัดเจน และมีปฏิกิริยาตอบสนองช้าลงและบางคนมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน ก้าวร้าว ปัญหาที่ตามมาส่งผลกระทบต่อผู้ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผู้อื่น เช่น อุบัติเหตุ การจลาจล การเกิดไฟไหม้ น้ำร้อนลวก จมน้ำตาย การพลัดตกจากที่สูง การคลุ้มคลั่ง การฆ่าตัวตาย ปัญหายาเสพติดที่มีสาเหตุมาจากการดื่มสุรา ปัญหาการติดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เพราะขาดการป้องกัน สาเหตุจากการดื่มสุราจนเป็น

ปัญหาสังคม เช่น การหย่าร้าง ปัญหาครอบครัวแตกแยก การทะเลาะวิวาท การขาดงานบ่อยทำให้ต้องตกงาน ว่างงาน จนก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม ปล้น ทรัพย์ ช่มชู้ ทำร้ายร่างกาย กลายเป็นปัญหาเศรษฐกิจของประเทศเพราะต้องสูญเสียงบประมาณสูง เพื่อการใช้จ่ายในด้านการแพทย์ การป้องกันและการแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่เกิดขึ้น ข้อมูลค่าเสียหายรวมรายจ่ายของรัฐ จากอาชญากรรมและความรุนแรงในประเทศไทย พบว่า ภาวะโรคจากการบริโภคแอลกอฮอล์เป็นอันดับ 3 รองจากเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย และการบริโภคยาสูบ ความเสียหายทางเศรษฐกิจเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอุบัติเหตุจราจรประมาณไว้ในระดับร้อยละ 2 - 3 ของรายได้ประชาชาติ หรือราวหนึ่งแสนล้านบาทต่อปี รวมความสูญเสียทางเศรษฐกิจทั้งหมดไม่ต่ำกว่า 5 แสนล้านบาทต่อปี ครอบครัวที่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ประจำ จะมีแนวโน้มการเกิดความรุนแรงในครอบครัวและบุคคลอื่น ครอบครัวที่มีการดื่มเครื่องดื่มมีแนวโน้มการเกิดโรคซึมเศร้าสูงกว่าในครอบครัวทั่วไปผลการวิจัยยัง พบว่า ค่าใช้จ่ายในการดื่มแอลกอฮอล์ในครอบครัวที่มีผู้ดื่มสุราถึง 100 - 300 บาท ซึ่งเมื่อ

พิจารณาจากจำนวนผู้ดื่มขึ้นต่ำประมาณ 13 ล้านคน และในอัตราความถี่ของการดื่มประมาณสัปดาห์ละครั้งคิดเป็นค่าใช้จ่ายในการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ถึง 4.68 หมื่นล้านบาท นอกจากนี้ปัญหาการหย่าร้างและเปลี่ยนงานในผู้ติดสุรามีแนวโน้มสูงขึ้นเกินครึ่งหนึ่งของผู้ติดสุรา¹ จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. 2550 ซึ่งมีการทำการสำรวจประชากรไทย ทั้งเพศชายและเพศหญิง อายุ 15 ปีขึ้นไป พบว่า เพศชายมีอัตราการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ร้อยละ 51.0 ในขณะที่เพศหญิงดื่ม ร้อยละ 8.8 และจากรายงานโครงการสำรวจสุขภาพประชากรไทย โดยการตรวจร่างกาย ครั้งที่ 4 ซึ่งดำเนินการเก็บข้อมูลในปี 2551-2552 พบว่า ประชากรไทยอายุ 15 ปีขึ้นไป เพศชายมีการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ร้อยละ 65.5 ส่วนเพศหญิงดื่ม ร้อยละ 26.1 ถ้านำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งสำรวจไว้เมื่อ พ.ศ. 2550 จะพบว่า ในระยะเวลาเพียง 2 ปี ประชากรไทยมีการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะในเพศหญิงที่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้นมาก เมื่อวิเคราะห์เฉพาะในกลุ่มประชาชนเพศหญิง ในช่วงอายุ 20-24 ปี พบว่า เพศหญิงมีการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ช่วงอายุ 15-19 ปี ซึ่งร้อยละของจำนวนวัยรุ่นเพศหญิงที่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อยู่ที่ ร้อยละ 2.37 และมีการเพิ่มจำนวนการดื่มของเพศหญิงมากขึ้นในช่วงวัย 20-24 ปี ในจำนวน ร้อยละ 8.49 เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศทั่วโลกพบว่า คนไทยดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์สูงเป็นอันดับ 5 ของโลกรองจาก โปรตุเกส สาธารณรัฐไอซ์แลนด์ บาฮามาส์ และ สาธารณรัฐเชค ตามลำดับ และเป็นอันดับ 1 ของเอเชีย²

เครื่องดื่มแอลกอฮอล์สามารถเข้าถึงกลุ่มคนทุกกลุ่มและทุกสังคม โดยถือเป็นพฤติกรรมหนึ่งทางสังคมที่มีความเชื่อ ค่านิยม และวัฒนธรรมที่ผสมผสานกันอย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะวัฒนธรรมประเพณีของไทยนั้นเปิดโอกาสให้แก่การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มากขึ้น เช่น เทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่ งานแต่งงาน ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานทอดกฐิน งานสังสรรค์ งานศพ หรือแม้แต่งานประเพณีสำคัญของชุมชน นอกจากนี้ยังมีปัจจัยเอื้อให้ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์กันมากขึ้นในการจัดงานบุญต่างๆ หรืองานศพ หากเจ้าภาพเตรียมสุราไว้ไม่พอกับความ ต้องการของแขกจะถือว่าเป็นการ “เสียหน้า” ส่วนใหญ่แล้วในงานหนึ่งๆ เจ้าภาพจะเสียค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเครื่องดื่มประมาณ 1

ใน 3 ของรายจ่ายทั้งหมดส่งผลให้มีการใช้จ่ายเงินเกินกำลังตนเอง บางครั้งต้องกู้เงินมาเพื่อที่จะเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดงานเหล่านี้อีกด้วย³

การแก้ไขปัญหาการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ แก้ไขปัญหาการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่จะได้ผลดีต้องมีการปรับพฤติกรรมของประชาชนในชุมชน โดยการผสมผสานการดูแลสุขภาพและค่านิยมทางสังคม โดยทีมสุขภาพและเครือข่ายชุมชน พื้นที่ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม มีการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประชาชนภายใต้โครงการงานบุญงานศพปลอดเหล้า โดยดำเนินการครอบคลุมทั้งตำบล รวมพื้นที่ 9 หมู่บ้าน เริ่มดำเนินการในปีงบประมาณ 2557 จนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานบุญ งานศพปลอดเหล้าโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีผลประโยชน์ร่วมเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

วิธีการศึกษา

ผู้มีส่วนร่วมในการศึกษา คือ ผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินงานบุญ งานศพ ในพื้นที่ตำบลดงบัง จำนวน 51 คน ได้แก่ เจ้าภาพจัดงานบุญ งานศพ จำนวน 25 คน กลุ่มผู้นำชุมชน (กำนันผู้ใหญ่บ้าน) หมู่บ้านละ 1 คน รวม 9 คน ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 1 คน รวม 9 คน ตัวแทนหน่วยงานราชการในพื้นที่ตำบลดงบัง ประกอบด้วย โรงเรียนองค์การบริหารส่วนตำบล และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหมู่บ้านละ 1 คน รวม 3 คน พระภิกษุสงฆ์ 2 รูป และผู้นำพิธีกรรมทางศาสนา จำนวน 3 คน เก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่ กันยายน 2557- ธันวาคม 2558

รูปแบบการวิจัย

ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีผลประโยชน์ร่วม (Stake Holder) เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน สำหรับกระบวนการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานบุญงานศพปลอดเหล้า โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลดงบัง อำเภอ

นาคุณ จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ขั้นการศึกษาบริบทพื้นที่ที่จะทำการศึกษาวิจัย คือ ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม
2. ขั้นตอนการกำหนดปัญหา คือ การตีพิมพ์เรื่องตีพิมพ์เอกสารขอลิขิตในงานบุญประเพณีและงานศพ ซึ่งทำการสรุปคำถามหรือปัญหา โดยการอธิบายเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการแก้ไข้ปัญหาให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เกิดความเข้าใจร่วมกัน
3. ขั้นการวางแผนการวิจัย คือ จัดทำขั้นตอนการวิจัยให้ชัดเจน รวมทั้งระบุผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำวิจัยแต่ละฝ่ายจะมีส่วนร่วมอะไร อย่างไร และเมื่อใดบ้าง พร้อมทั้งแผนการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนวิธีการวิจัย ส่วนผู้วิจัยจะเข้าร่วมปฏิบัติการวิจัย โดยติดตามผลการดำเนินงานวิจัยทุกขั้นตอนและตรวจสอบผลของการดำเนินงานว่ามีสิ่งใดที่ผิดพลาดหรือไม่เป็นไปตามแผนเป้าหมายหรือมีสิ่งใดที่เกิดแทรกซ้อนขึ้นมาหรือไม่ โดยชุมชนนั้นจะเข้ามามีส่วนร่วมลงมือในการปฏิบัติงานวิจัยตามแผนและตรวจสอบผลว่าพึงพอใจหรือไม่
4. ขั้นการติดตาม ตรวจสอบและปรับปรุง รวมทั้งการแก้ไข้ระหว่างกรวิจัย ในขั้นนี้ผู้วิจัยและชุมชนที่มีส่วนร่วมทำการพิจารณาหาทางปรับปรุงแก้ไข้การวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยอาศัยข้อมูลจากทุกฝ่าย แล้วนำมาทำการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย
5. ขั้นการสรุปผลการวิจัย ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะทำการสรุปผลการวิจัยและเรียบเรียง เป็นรายงานการวิจัยออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้อง (Stake Holders)

ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มเจ้าภาพจัดงาน ผู้นำชุมชน

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้นำพิธีกรรมทางศาสนา และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาและสถานการณ์การจัดงานบุญและงานศพปลอดเหล้าในตำบลดงบัง ได้ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) การประชุมระดมสมองด้วยกระบวนการ AIC (Appreciation Influence Control)

เปิดโอกาสให้ประชาชน ผู้นำชุมชน และผู้แทนของกลุ่ม

องค์กรต่างๆ ที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการกำหนดรูปแบบการดำเนินการงานบุญและงานศพปลอดเหล้า ร่วมตัดสินใจว่าจะพัฒนารูปแบบการดำเนินงานที่เหมาะสมกับชุมชนอย่างไร และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการงานบุญและงานศพปลอดเหล้า

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation)

ทีมผู้วิจัยได้เข้าไปร่วมในกิจกรรมการดำเนินการงานบุญงานศพปลอดเหล้า ร่วมกับคณะกรรมการในระดับตำบล หมู่บ้าน ตั้งแต่การประชุมคณะกรรมการดำเนินการงานบุญประชุมชี้แจงการดำเนินงานในระดับหมู่บ้าน การประชาสัมพันธ์งานบุญงานศพปลอดเหล้า การกำหนดมาตรการชุมชน การดำเนินการงานบุญและงานศพปลอดเหล้า และการวางแผนแก้ไข้ปัญหาของคณะกรรมการดำเนินงาน

แบบสอบถาม (Questionnaires)

ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์การจัดงานบุญ งานศพ ของเครือข่ายองค์กรงดเหล้าจังหวัดมหาสารคามซึ่งประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไป (เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา) ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดงาน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการจัดงานซึ่งประกอบด้วย จำนวนวันที่จัดงาน ค่าใช้จ่ายในการจัดงาน และผลกระทบจากการจัดงาน

ส่วนที่ 3 การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดงานบุญงานศพปลอดเหล้า ประกอบด้วย การรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดงาน แหล่งที่มาของข้อมูล การเข้าร่วมกิจกรรม และความตั้งใจในการจัดงาน

ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดงานบุญ งานศพปลอดเหล้า จำนวน 7 ข้อ มีลักษณะเป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่าให้เลือกรับตอบ 3 ระดับ คือ “เห็นด้วย” “ไม่แน่ใจ” และ “ไม่เห็นด้วย”

ส่วนที่ 5 ความพึงพอใจในการจัดงานบุญ งานศพปลอดเหล้า จำนวน 10 ข้อ ลักษณะเป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่าให้เลือกรับตอบ 4 ระดับ คือ “พอใจมาก” “พอใจปานกลาง” “พอใจน้อย” “ไม่พอใจ”

ขั้นตอนการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติ

การแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ตามวงจร PAOR ของ Kemmis และ McTaggart⁴

1. การวางแผน (Planning) ประกอบด้วย การสร้างเครื่องมือการวิจัย การกำหนดเป้าหมาย วางแผนการดำเนินการวิจัย และดำเนินการต่าง ๆ ดังนี้

1.1 สํารวจข้อมูลผู้เกี่ยวข้อง (Stake Holders) ที่มีบทบาทในการดำเนินการจัดงานบุญงานศพปลอดเหล้าในชุมชน เช่น เจ้าภาพจัดงาน ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้นำพิธีกรรมทางศาสนา พระภิกษุสงฆ์และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลดงบัง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลดงบัง โรงเรียนชุมชนบ้านดงบัง โรงเรียนดงบังพิสัยวนารุสธณี

1.2 จัดประชุมด้วยกระบวนการ AIC (Appreciation Influence Control) ระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมเพื่อสรุปปัญหา สถานการณ์การดำเนินงานบุญ งานศพปลอดเหล้าในชุมชน โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดงานและการสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้อง

1.3 ประชุมระดมสมองเพื่อวางรูปแบบการจัดการและวิธีการดำเนินงานบุญ งานศพปลอดเหล้าของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ

2. การปฏิบัติการ (Action) เป็นกระบวนการดำเนินงานบุญ งานศพปลอดเหล้า โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และมีการเก็บข้อมูลและติดตามผลการดำเนินงานเป็นระยะ ๆ

3. ขึ้นสังเกต (Observation) เป็นการเก็บข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานบุญ งานศพปลอดเหล้า การสอบถามประชาชนและผู้เกี่ยวข้อง ความพึงพอใจในการดำเนินงานบุญ งานศพปลอดเหล้า การได้ประโยชน์และผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินงานบุญ งานศพปลอดเหล้าในชุมชน

4. การสะท้อนผล (Reflection) เป็นการจัดข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ เพื่อถอดบทเรียน และสรุปผลการดำเนินงานบุญ งานศพปลอดเหล้า ในชุมชน โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างประชาชน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค จากการดำเนินงาน และวางแผนในการแก้ไขการดำเนินงานต่อไป

5. รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และสรุป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเตรียมการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ประชุมชี้แจง รายละเอียด และแนวทางการดำเนินการโครงการวิจัย แก่ผู้ร่วมวิจัย และผู้ประสานงาน

2. ประสานงานกับผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลดงบัง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลดงบัง โรงเรียนชุมชนบ้านดงบัง และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน เช่น กลุ่มเจ้าภาพจัดงาน ผู้นำพิธีกรรมทางศาสนา และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการดำเนินการวิจัย และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. เตรียมอุปกรณ์และแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ : การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้อง และการประชุมระดมสมองด้วยกระบวนการ AIC

1) การสัมภาษณ์ข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูล ได้แก่ เจ้าภาพจัดงานบุญงานศพ จำนวน 25 คน กลุ่มผู้นำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) จำนวน 9 คน ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 9 คน ตัวแทนหน่วยงานราชการในพื้นที่ตำบลดงบัง ประกอบด้วย โรงเรียนองค์การบริหารส่วนตำบล และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหน่วยงานละ 1 คน รวม 3 คน พระภิกษุสงฆ์ 2 รูป และผู้นำพิธีกรรมทางศาสนา จำนวน 3 คน ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นการจัดงานบุญ งานศพปลอดเหล้าของชุมชน

2) การเก็บข้อมูลจากการประชุมระดมสมองด้วยกระบวนการ AIC ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายที่ให้ข้อมูล ได้แก่

- ประชาชนตำบลดงบัง ที่ผ่านเกณฑ์ในการคัดเลือกตัวอย่าง จำนวน 45 คน

- ผู้นำชุมชน และกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 27 คน

- เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น

องค์การบริหารส่วนตำบลดงบัง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลดงบัง โรงเรียนชุมชนบ้านดงบัง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 10 คน

- อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 27 คน เพื่อระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม ในการหาข้อสรุปของ ปัญหาและสถานการณ์การดำเนินงานงานศพปลอดเหล้า ในชุมชน โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจเบื้องต้น และการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้อง และร่วมกันวางรูปแบบวิธีการดำเนินงาน วิธีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานร่วมกัน แล้วสรุป และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการประชุมเกี่ยวกับรูปแบบการ ดำเนินการงานศพปลอดเหล้าของชุมชน เพื่อใช้เป็น แนวทางในการดำเนินงานในระยะต่อไป

4. การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) โดยทีมวิจัยได้มีการเก็บข้อมูลและติดตามผลการ ดำเนินการงานศพปลอดเหล้าทุกงาน โดยเข้าไปร่วมกับ คณะกรรมการของชุมชน ตั้งแต่การเตรียมงาน การจัดงานและ หลังการจัดงาน พร้อมทั้งสังเกตวิธีการดำเนินการปัญหา อุปสรรค และการวางแผนแก้ไขปัญหาของคณะกรรมการเจ้าภาพจัดงาน ในแต่ละครั้ง ซึ่งเมื่อสังเกตแล้วก็มีการซักถามและการจดบันทึก ข้อมูล (Note Taking) ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ : โดยทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเจ้าภาพจัดงานศพ จำนวน 25 คน แล้วนำแบบสอบถามที่ได้มาตรวจสอบความครบถ้วน สมบูรณ์เพื่อเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูล บันทึกข้อมูลลงใน คอมพิวเตอร์ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม สำเร็จรูป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงปริมาณ นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ จากแบบสอบถามต่างๆ มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล จากนั้นประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป และใช้สถิติเชิงพรรณนา ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำข้อมูลมาเรียบเรียง และจัดกลุ่ม เพื่อสรุปรายละเอียดเนื้อหา ตามประเด็นต่างๆ ได้แก่ ปัญหาและ สถานการณ์การจัดงานศพปลอดเหล้าในชุมชน รูปแบบ การดำเนินงานของชุมชน สรุปผลการดำเนินงานปัญหา อุปสรรคในการดำเนินการและการวางแผนแก้ไขปัญหา

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานงานศพปลอดเหล้า โดยความร่วมมือของชุมชนตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ดำเนินการศึกษาระหว่างเดือน กันยายน 2557- ธันวาคม 2558 ผลการศึกษาตามวิธีการดำเนินการวิจัย ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ตามวงจร PAOR ของ Kemmis และ McTaggart มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 การวางแผน (planning)

1.1 ข้อมูลทั่วไปของประชากรกลุ่มตัวอย่าง เป็นเจ้าภาพ จัดงานศพ งานศพ จำนวน 25 คน พบว่า เป็นเพศชาย ร้อยละ 28.0 เพศหญิง ร้อยละ 72 มีอายุเฉลี่ย 57 ปี ส่วนใหญ่ประกอบ อาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 92.0 รองลงมา คือ ค่าขาย และรับราชการ ร้อยละ 4.0 ระดับการศึกษาส่วนใหญ่ จบชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 52.0 รองลงมา คือ ระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 44.0 และ อนุปริญญา ร้อยละ 4.0 ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ เป็นเจ้าภาพหลักในการจัดงาน ร้อยละ 92.0 รองลงมา คือ เจ้าภาพร่วม ร้อยละ 8.0 โดยงานที่จัดขึ้นส่วนใหญ่เป็นงานศพ ร้อยละ 52.0 รองลงมา คือ งานอุทิศส่วนกุศลหาผู้ตาย ร้อยละ 32.0 งานบวช ร้อยละ 12.0 และงานบุญกฐิน ร้อยละ 4.0 ตามลำดับ

1.2 สถานการณ์ การจัดการงานศพ งานศพปลอดเหล้า ในชุมชน จากการประชุมด้วยกระบวนการ AIC (Appreciation Influence Control) ระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุม วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา การดำเนินงานงานศพปลอด เหล้าในตำบลดงบัง สามารถสรุปประเด็นสำคัญดังนี้

- สิ่งที่ชุมชนจะได้รับ หรือสูญเสีย ในการจัดงานศพ งานศพโดยไม่มีเหล้า สิ่งที่ชุมชนจะได้รับ

- 1) สามารถลดค่าใช้จ่ายในการจัดงานได้
- 2) จะทำให้เจ้าภาพและผู้มาร่วมงานได้บุญกุศล อย่างแท้จริง
- 3) ทำให้สุขภาพของประชาชนแข็งแรง
- 4) ทำให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชน
- 5) ช่วยลดอันตรายจากอุบัติเหตุจากรถของผู้มาร่วม งานเนื่องจากการไม่ดื่ม
- 6) ช่วยลดและป้องกันปัญหาการทะเลาะวิวาท

7) เป็นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่ดีและเป็นแบบอย่างที่ดีกับชุมชน

- สิ่งที่ชุมชนอาจจะสูญเสีย

1) เจ้าภาพอาจจะถูกผู้มาร่วมงานนินทาในทางไม่ดี อาจถูกวิจารณ์ในทางเสียหาย

2) เจ้าภาพขาดความน่าเชื่อถือ

3) เพื่อนบ้านอาจมาช่วยงานน้อยลง

4) เงินร่วมทำบุญจากผู้มาร่วมงานอาจลดลง

- ถ้าชุมชนจะมีการจัดกิจกรรมงานบุญ งานศพปลอดเหล้าขึ้น บุคคลหรือหน่วยงานที่ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ

1) กลุ่มเจ้าภาพจัดงาน

2) กลุ่มผู้นำชุมชน ซึ่งประกอบด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน และแพทย์ประจำตำบล

3) คณะกรรมการหมู่บ้าน

4) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

5) หน่วยงานในพื้นที่ ซึ่งประกอบไปด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลดงบัง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลดงบัง โรงเรียนชุมชนบ้านดงบัง โรงเรียนดงบังพิสัยนวการนุสรณ์ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

6) กลุ่มผู้สูงอายุ ผู้นำพิธีกรรมทางศาสนา

7) พระภิกษุสงฆ์

8) ประชาชนทั่วไป

- สาเหตุที่หมู่บ้าน ชุมชนของท่านสามารถจัดงานบุญงานศพปลอดเหล้าได้เพราะ

1) เพราะชุมชนเห็นความสำคัญ และเป็นข้อตกลงร่วมกันของชุมชน

2) เพราะชุมชนมีความสามัคคี

3) เพราะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหลายภาคส่วน และมีเครือข่ายชุมชนพร้อมให้การสนับสนุน

4) เจ้าภาพมีความสมัครใจที่จะทำเป็นงานปลอดเหล้า

5) เพราะเป็นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม

- มาตรการในการสนับสนุนให้เกิดงานบุญ งานศพปลอดเหล้าในระดับตำบล

ตำบล

สำคัญ

อย่างสม่ำเสมอ

ชุมชน

ใช้อย่างชัดเจน

โครงการ

ประกอบด้วย

1) ผู้นำชุมชน

2) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

3) ผู้นำทางศาสนา ผู้อาวุโสประจำหมู่บ้าน

4) พระภิกษุสงฆ์

5) หน่วยงานในชุมชน (องค์การบริหารส่วนตำบลดงบัง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลดงบัง โรงเรียนดงบังพิสัยนวการนุสรณ์ และโรงเรียนชุมชนบ้านดงบัง)

- ความคาดหวังของการเป็นหมู่บ้าน ตำบลต้นแบบในการจัดงานบุญ งานศพปลอดเหล้าของตำบลดงบัง

1) มีการจัดงานบุญ งานศพปลอดเหล้าครบทุกงานในพื้นที่ตำบลดงบัง

2) ประชาชนได้ประโยชน์จากการจัดงานบุญ

1) มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน

2) มีการตั้งกฎ ข้อบังคับหรือมาตรการร่วมกันทั้ง

3) มีการรณรงค์ประชาสัมพันธ์อย่างกว้างขวาง

4) มีการสร้างจิตสำนึกแก่คนในชุมชนให้เห็นความ

5) มีการประชุมติดตามผลการดำเนินงาน

- มาตรการชุมชน หมู่บ้านในการดำเนินงานบุญงานศพควรประกอบไปด้วย

1) มีการประชุมประชาคมเพื่อหามติร่วมกันทั้ง

2) แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน

3) กำหนดเป็นนโยบายของชุมชน มีการประกาศ

4) มีการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานที่เข้มแข็ง

5) มีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง เช่น หอกระจายข่าว การประชุมชาวบ้านป้ายประชาสัมพันธ์

6) มีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ

7) มีการเชิดชูเกียรติแก่บุคคล เจ้าภาพที่เข้าร่วม

โครงการ

8) มีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ

9) มีการเชิดชูเกียรติแก่บุคคล เจ้าภาพที่เข้าร่วม

โครงการ

10) มีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ

11) มีการเชิดชูเกียรติแก่บุคคล เจ้าภาพที่เข้าร่วม

โครงการ

12) มีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ

13) มีการเชิดชูเกียรติแก่บุคคล เจ้าภาพที่เข้าร่วม

โครงการ

14) หน่วยงานในชุมชน (องค์การบริหารส่วนตำบลดงบัง โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลดงบัง โรงเรียนดงบังพิสัยนวการนุสรณ์ และโรงเรียนชุมชนบ้านดงบัง)

- ความคาดหวังของการเป็นหมู่บ้าน ตำบลต้นแบบในการจัดงานบุญ งานศพปลอดเหล้าของตำบลดงบัง

1) มีการจัดงานบุญ งานศพปลอดเหล้าครบทุกงานในพื้นที่ตำบลดงบัง

2) ประชาชนได้ประโยชน์จากการจัดงานบุญ

งานศพปลอดเหล้า เช่น ลดค่าใช้จ่ายในการจัดงาน ไม่มีการทะเลาะวิวาท ไม่เกิดอุบัติเหตุจากการเมาสุรา

- 3) เป็นการอนุรักษ์ประเพณีที่ดีงามของชุมชน
- 4) เจ้าภาพ ชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

1.3 รูปแบบการจัดการงานบุญ งานศพปลอดเหล้าในชุมชน จากการประชุมระดมสมองด้วยกระบวนการ AIC (Appreciation Influence Control) เพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินการงานบุญ งานศพปลอดเหล้าตำบลดงบัง โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อระดมความคิดเห็นในการวางแผนการดำเนินงาน โดยผลการประชุม สรุปได้ดังนี้

1.3.1 แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการงานบุญ งานศพปลอดเหล้า ประกอบไปด้วยคณะกรรมการระดับตำบล มีหน้าที่ในการขับเคลื่อนการดำเนินการงาน ประกาศมาตรการชุมชน สนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ติดตามประเมินผล ประกอบด้วย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดงบัง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทุกหมู่บ้าน ตัวแทนโรงเรียนในพื้นที่ ประธานอาสาสมัครสาธารณสุขระดับตำบล หัวหน้าส่วนสาธารณสุข และผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลดงบัง คณะกรรมการระดับหมู่บ้าน มีหน้าที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานในหมู่บ้าน ได้แก่ การขอความร่วมมือกับเจ้าภาพจัดงาน การประชาสัมพันธ์งานบุญ งานศพปลอดเหล้า การสนับสนุนช่วยเหลือในการจัดงาน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนทุกระดับ คณะกรรมการหมู่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลดงบังและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

1.3.2 กำหนดขอบเขตของการดำเนินการงานบุญ งานศพปลอดเหล้า : กำหนดนิยามของการดำเนินการดังนี้

งานบุญ หมายถึง งานทำบุญ ซึ่งได้แก่ บุญกฐิน บุญอุทิศส่วนกุศลหาผู้ตาย และบุญบวชนาค ที่จัดขึ้นในพื้นที่ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

งานศพ หมายถึง งานพิธีที่จัดขึ้นในโอกาสการเสียชีวิตของบุคคล ในพื้นที่ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

งานบุญปลอดเหล้า หมายถึง งานทำบุญที่จัดขึ้นในพื้นที่ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งได้แก่ บุญกฐิน บุญอุทิศส่วนกุศลหาผู้ตาย และบุญบวชนาค ซึ่งเจ้าภาพจัดงานไม่ได้จัดเลี้ยงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกชนิดแก่แขกที่มาร่วมงาน ในช่วงระยะเวลาวันจัดงาน

งานศพปลอดเหล้า หมายถึง งานพิธีที่จัดขึ้นในโอกาสการเสียชีวิตของบุคคล ในพื้นที่ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเจ้าภาพจัดงานไม่ได้จัดเลี้ยงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกชนิดแก่แขกที่มาร่วมงาน ในช่วงระยะเวลาวันจัดงาน

1.3.3 กำหนดขั้นตอนการดำเนินการ

1) เจ้าภาพที่จะจัดงานบุญ งานศพในพื้นที่ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัด มหาสารคาม แจ้งความประสงค์ในการจัดงานต่อคณะกรรมการในระดับหมู่บ้าน

2) คณะกรรมการประชาสัมพันธ์การจัดงาน ขอความร่วมมือชาวบ้านในการเข้าร่วม กิจกรรมงานบุญ งานศพ พร้อมปิดป้ายประชาสัมพันธ์งานบุญ งานศพปลอดเหล้าบริเวณสถานที่จัดงาน

3) เจ้าภาพและชาวบ้านการจัดงานตามลำดับขั้นตอนของงานแต่ละประเภท โดยแบ่งออก 3 ระยะดังนี้

ระยะเตรียมงาน เป็นขั้นตอนการจัดเตรียมงานสถานที่สำหรับจัดงานโรงครัวเพื่อประกอบอาหารเลี้ยงแขก โดยเจ้าภาพร่วมกับชาวบ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน จะช่วยกันในการเตรียมการซึ่งจะใช้เวลา ประมาณ 1-3 วัน ในระยะนี้เจ้าภาพจะจัดเลี้ยงอาหารหรือเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แก่ผู้มาช่วยงานได้ตามสมควร

ระยะวันจัดงาน งานบุญเป็นช่วงเวลาประกอบพิธีตามลำดับขั้นตอนของงานบุญแต่ละประเภท ส่วนในงานศพเป็นช่วงเวลาตั้งแต่ตั้งศพสวดอภิธรรมที่บ้านเจ้าภาพ จนถึงเคลื่อนไปประกอบพิธีฌาปนกิจที่วัดหรือฌาปนสถาน ซึ่งตลอดระยะเวลานี้เจ้าภาพจะต้องไม่มีการจัดเลี้ยงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกชนิดแก่ผู้มาร่วมงาน

ระยะหลังการจัดงาน เป็นช่วงที่ผ่านจากระยะวันงาน เจ้าภาพและชาวบ้านจะช่วยกันเก็บกวาดสถานที่ในการจัดงาน ซึ่งจะใช้เวลา ประมาณ 1 วัน ในระยะนี้เจ้าภาพจะจัดเลี้ยงอาหารหรือเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แก่ผู้มาช่วยงานได้ตามสมควร

4) คณะกรรมการในระดับหมู่บ้าน ประเมินรับรองการดำเนินงานบุญ งานศพปลอดเหล้าเพื่อรายงานต่อคณะกรรมการในระดับตำบล

5) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลดงบัง ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลดงบัง ให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ

เจ้าภาพที่ผ่านการรับรองว่าจ้างงานบุญ งานศพปลอดเหล้า ได้แก่
น้ำดื่มบรรจุขวด หรือ ชุดของชำร่วยในงานฌาปนกิจศพ เป็นต้น
ส่วนที่ 2 การปฏิบัติการ (action)

2.1 การติดตามผลการดำเนินการงานบุญ งานศพปลอด
เหล้าในชุมชน

ครั้งที่ 1 จากการติดตามการดำเนินการงานบุญ งานศพ
ปลอดเหล้า ในปี พ.ศ. 2557 จำนวน 12 งาน พบว่า เจ้าภาพมี
ความประสงค์หรือตั้งใจที่จะจัดเป็นงานบุญ งานศพปลอดเหล้า
ร้อยละ 66.7 และสามารถจัดเป็นงานบุญ งานศพได้จริง ร้อยละ
25.0 ระยะเวลาในการจัดงานส่วนใหญ่อยู่ที่ 2 - 3 วัน ร้อยละ
83.34 ค่าใช้จ่ายในการจัดงานทั้งหมดสูงสุด จำนวน 303,000
บาท ต่ำสุด 37,670 บาท เฉลี่ย 107,144.83 บาท ส่วนค่าใช้จ่าย
เป็นค่าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกประเภท สูงสุด จำนวน 26,000
บาท ต่ำสุด 2,000 บาท เฉลี่ย 8,883.33 บาท โดยในงานทั้งหมด
ไม่มีเหตุการณ์ทะเลาะวิวาทหรืออุบัติเหตุที่มีสาเหตุจากการดื่ม
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์เลย ในด้านการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการจัด
งานบุญ งานศพปลอดเหล้า พบว่า กลุ่มตัวอย่างรับทราบข้อมูล
ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดงานบุญ งานศพปลอดเหล้าในตำบล
ดงบังทุกคน โดยแหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่รับทราบ
จาก เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และจากป้ายประชาสัมพันธ์ ที่ปิด
บริเวณงาน ร้อยละ 91.67 รองลงมา คือ จากองค์การบริหารส่วน
ตำบลดงบัง ร้อยละ 83.34 อาสาสมัครสาธารณสุข ร้อยละ 75.0
ผู้นำชุมชน ร้อยละ 66.67 และหอกระจายข่าว ร้อยละ 58.34
ตามลำดับ

ครั้งที่ 2 จากการติดตามการดำเนินการงานบุญ งานศพ
ปลอดเหล้ากลุ่มเจ้าภาพจัดงาน ในปี พ.ศ. 2558 จำนวน 13 งาน
พบว่า เจ้าภาพมีความประสงค์หรือตั้งใจที่จะจัดเป็นงานบุญ
งานศพปลอดเหล้า ร้อยละ 92.3 และสามารถจัดเป็นงานบุญ
งานศพได้จริง ร้อยละ 69.2 ระยะเวลาในการจัดงานส่วนใหญ่อยู่
ที่ 3 วัน ร้อยละ 46.2 รองลงมา คือ 4 วัน ร้อยละ 23.08 ค่าใช้
จ่ายในการจัดงานรวมทั้งหมดสูงสุด จำนวน 210,700 บาท
ต่ำสุด 44,200 บาท เฉลี่ย 118,716.85 บาท ส่วนค่าใช้จ่ายเป็น
ค่าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกประเภท สูงสุด จำนวน 18,000 บาท
ต่ำสุด 0 บาท เฉลี่ย 3,253.85 บาท โดยในงานทั้งหมดไม่มี
เหตุการณ์ทะเลาะวิวาทหรืออุบัติเหตุที่มีสาเหตุจากการดื่มเครื่องดื่ม
แอลกอฮอล์เลย ในด้านการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการ

จัดงานบุญ งานศพปลอดเหล้า พบว่า กลุ่มตัวอย่างรับทราบข้อมูล
ข่าวสารเกี่ยวกับการจัดงานบุญ งานศพปลอดเหล้าในตำบล
ดงบังทุกคน โดยแหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่รับทราบ
จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุข และจากป้าย
ประชาสัมพันธ์ ที่ปิดบริเวณงาน ร้อยละ 100 รองลงมา คือ
จากองค์การบริหารส่วนตำบลดงบัง ผู้นำชุมชน ร้อยละ 92.31
และหอกระจายข่าวร้อยละ 69.23 ตามลำดับ

ส่วนที่ 3 ชั้นสังเกต (Observation)

3.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดงานบุญ งานศพปลอด
เหล้า พบว่า ในกลุ่มเจ้าภาพจัดงานส่วนใหญ่เห็นด้วยในประเด็น
การจัดงานบุญ งานศพปลอดเหล้าจะช่วยป้องกันการทะเลาะ
วิวาทในงานได้ และประเด็น หากมีโอกาสเป็นเจ้าภาพจัดงานอีก
ครั้งจะจัดเป็นงานปลอดเหล้าทุกครั้ง ร้อยละ 100 รองลงมา คือ
ประเด็นการจัดงานบุญ งานศพปลอดเหล้าจะทำให้สามารถ
ประหยัดค่าใช้จ่ายได้ ร้อยละ 96.0 การจัดงานบุญ งานศพปลอด
เหล้าจะทำให้ได้บุญกุศลมากกว่างานไม่ปลอดเหล้า ร้อยละ 88.0
และประเด็นการจัดงานบุญ งานศพปลอดเหล้าควรเริ่มตั้งแต่วัน
แรกถึงวันสุดท้ายของงาน ร้อยละ 76.0 ตามลำดับ ส่วนใน
ประเด็นที่ไม่แน่ใจ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็น
ว่าการจัดงานบุญ งานศพปลอดเหล้าทำให้แขกนิทนาเจ้าภาพใน
ทางไม่ดี ร้อยละ 52.0 รองลงมา คือ อาจจะทำให้แขกมาร่วมงาน
น้อยลง และควรเริ่มตั้งแต่วันแรกถึงวันสุดท้ายของงาน ร้อยละ
16.0 ตามลำดับ ส่วนความคิดเห็นไม่เห็นด้วยส่วนใหญ่ใน
ประเด็นอาจจะทำให้แขกมาร่วมงานน้อยลง ร้อยละ 56.0
รองลงมา คือ ประเด็นทำให้แขกนิทนาเจ้าภาพในทางไม่ดี
ร้อยละ 16.0 ตามลำดับ

3.2 ความพึงพอใจในการดำเนินการงานบุญ งานศพ
ปลอดเหล้า ความพึงพอใจต่อการจัดงานบุญ งานศพในประชากร
กลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมากใน
ประเด็นที่หน่วยงานภาครัฐในชุมชนรณรงค์ให้มีการจัดงานบุญ
งานศพปลอดเหล้าขึ้นในชุมชน ร้อยละ 88.0 รองลงมา คือ
นโยบายการจัดงานบุญ งานศพปลอดเหล้าของชุมชน ร้อยละ
80.0 พึงพอใจที่ชุมชนมีการดำเนินการจัดงานบุญ งานศพปลอด
เหล้าได้สำเร็จ และพึงพอใจกับบทบาทของพระภิกษุสงฆ์
ผู้นำทางศาสนาในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการจัดงานบุญ งานศพ
ปลอดเหล้า ร้อยละ 76.0 ตามลำดับ ส่วนความพึงพอใจระดับ

ปานกลาง พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความพึงพอใจกับพฤติกรรมแสดงออกของแขกที่มาร่วมงานบุญ งานศพปลอดเหล้า ร้อยละ 40.0 รองลงมา คือ พฤติกรรมแสดงออกของเด็กและเยาวชนที่มาร่วมงานบุญ งานศพปลอดเหล้า และบทบาทของผู้นำชุมชนที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ร้อยละ 36.0 และจำนวนแขกที่มาร่วมงาน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการขององค์การบริหารส่วนตำบล บทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานบุญ งานศพปลอดเหล้า ร้อยละ 28.0 ตามลำดับ

ส่วนที่ 4 การสะท้อนผล (Reflection)

4.1 สรุปผลการดำเนินการงานบุญ งานศพปลอดเหล้า ดำเนินกิจกรรมประชุมเพื่อถอดบทเรียน และสรุปผลการดำเนินการโดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประชาชนในหมู่บ้านมีความพึงพอใจต่อการจัดงานบุญ งานศพปลอดเหล้า และมีส่วนร่วมในการดำเนินการในทุกขั้นตอน โดยประโยชน์ที่ได้รับ คือ ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในการจัดงานของเจ้าภาพ เจ้าภาพสามารถจัดงานได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ โดยได้รับการยอมรับและชื่นชมจากชุมชน ไม่เกิดการทะเลาะวิวาทหรือเกิดอุบัติเหตุจากการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ส่วนผลกระทบที่เกิดขึ้นทำให้ประชาชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงามของชุมชนและเป็นแบบอย่างที่ดีกับเด็กและเยาวชนในการไม่ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยจะเป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่นในการแก้ไขปัญหาการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประชาชนซึ่งความสำเร็จขั้นต้นนี้เป็นผลมาจากการที่ประชาชนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการในทุกกระบวนการตั้งแต่การรับรู้ปัญหาพร้อมกัน การพิจารณาแนวทางการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน ตลอดจนร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ มีการเชิดชูเกียรติแก่เจ้าภาพที่มีส่วนร่วมดำเนินการ โดยหน่วยงานภาครัฐในชุมชนให้การสนับสนุน ดังข้อมูลที่ได้จากการประชุมกลุ่ม

“ถ้าเฮ็ดได้ มันกะดี งานบุญ งานศพปลอดเหล้านี้ สมัยก่อนจัดงานกะบ่ได้ เลี้ยงเหล้าเลี้ยงยา ก็ยังเฮ็ดได้”

“ช่วงแรกกะย่านแขกเพิ่นตำหนิหยุดอก จัดงานบ่เลี้ยงเหล้าเพิ่น พอเฮ็ดไปแล้วกะดีใจหลายมีตะคนเพิ่นชม เพิ่นองเหม็ดบ้านกะมาช่วย ทั้ง อบต. ทั้งโรงพยาบาล”

“จัดงานบุญปลอดเหล้าแล้วดีหลาย วยรุ่นกะบ่ตีกัน”
“อยากให้งัดเป็นงานปลอดเหล้าทุกงานเลย”

4.2 ปัญหา อุปสรรค และการวางแผนแก้ไขปัญหา สำหรับปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงานที่ผ่านมา คือ ในระยะแรกเจ้าภาพจัดงานยังไม่มี ความมั่นใจในการจัดงานปลอดเหล้าเกรงว่าจะได้รับคำตำหนิจากผู้ร่วมงาน และเพื่อนบ้านจะไม่มาช่วยงาน ดังข้อมูลที่ได้จากการประชุมกลุ่ม

“ย่านหมู่บ้านเพิ่นว่า ซี้ถี้ ซี้เหนียวเฮ็ดบุญกะลืบมีเหล้ายามาเลี้ยงเพิ่นอง คือ ไทบ้านไทเมืองเพิ่น” จากการสังเกต พบว่าบางงานมีการแอบเลี้ยงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แก่แขกที่มาร่วมงานด้วย ซึ่งจากการสอบถามจากเจ้าภาพ พบว่า ไม่กล้าปฏิเสธแขกเกรงใจแขก ซึ่งแขกกลุ่มนี้มักจะเป็นแขกที่มาจากต่างพื้นที่ หรือเป็นผู้มีหน้าที่การงานสูง เช่น ข้าราชการ

“เกรงใจเพิ่น ย่านดื้อนรับเพิ่น บ่สมเกียรติ”

“แขกเพิ่นถามกิน จักลิว่าจั่งได้ เลยให้เพิ่นแอบ ๆ ดืมเอา” ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหาคือ ควรมีการประกาศเป็นมาตรการชุมชนเกี่ยวกับการจัดงานบุญ งานศพปลอดเหล้า เพื่อให้ประชาชนถือปฏิบัติร่วมกันทั้งชุมชน และควรมีเวทีประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระหว่างเครือข่ายชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เช่น กลุ่มเจ้าภาพที่เคยผ่านการจัดงานมาแล้วและเจ้าภาพรายใหม่ที่มีกำหนดจะจัดงานเพื่อเป็นการเสริมและให้กำลังใจกันและกัน พร้อมทั้งมีเวทีเชิดชูเกียรติแก่เจ้าภาพที่มีส่วนร่วมในการจัดงานบุญ งานศพปลอดเหล้า ดังข้อมูลจากการประชุมกลุ่ม

“ถ้าประกาศเป็นงานปลอดเหล้าทั้งตำบล ก็จะเป็นการช่วยเจ้าภาพได้ คือ ทุกงานต้องดำเนินการเหมือนกัน”

“ทำบุญปลอดเหล้าแล้วสบายใจ งานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ มีแต่คนชื่นชม”

“เจ้าภาพนี้สำคัญมาก ถ้าเจ้าภาพตั้งใจจะให้เปิ่นงานปลอดเหล้าจริง ๆ ทำได้ อยู่ที่ตัวเจ้าภาพด้วย”

วิจารณ์

การวิจัยพัฒนารูปแบบการดำเนินงานบุญงานศพปลอดเหล้า โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลดงบัง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม พ.ศ. 2558 ซึ่งรูปแบบการพัฒนาประกอบด้วย 3 กิจกรรมสำคัญคือ 1. ระดมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้

ส่วนเสียวิเคราะห์สถานการณ์การดำเนินการงานบุญ งานศพ ปลอดภัย 2. การกำหนดรูปแบบ ขอบเขต และขั้นตอนการ ดำเนินการ 3. การประเมินผลจากการประเมินผลการพัฒนาใน รอบปี พ.ศ. 2557 - 2558 พบว่า ความครอบคลุมการจัดงาน บุญ งานศพปลอดภัยเพิ่มขึ้น จากร้อยละ 26 เป็นร้อยละ 69.2 อันเป็นผลมาจากชุมชนเกิดการตื่นตัวและเห็นความสำคัญในการ แก้ไขปัญหาพร้อมกัน ผ่านการทำประชาคมหมู่บ้าน การเข้ามา มี ส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ตั้งแต่การระบุปัญหา การกำหนดรูปแบบ ขั้นตอนการดำเนินงานที่สอดคล้องกับบริบทและความ ต้องการของชุมชน ทำให้ได้มาตรฐานชุมชนที่เป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน คือ การงดจัดเลี้ยงเหล้าและเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกชนิด ในงานบุญ งานศพ ฝ่าฝืน แจ้งความดำเนินคดีตามกฎหมาย และห้ามก่อการทะเลาะวิวาทในงานบุญ งานศพ หากฝ่าฝืนแจ้ง ความดำเนินคดีตามกฎหมายและชดใช้ค่าเสียหาย ซึ่งเป็น แนวทางการแก้ไขปัญหาผ่านชุมชนแกนนำชุมชน สอดคล้องกับ แนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชนที่ต้องอาศัยความร่วมมือ จากคนในชุมชน และให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการแก้ไขด้วยตนเอง ให้คนในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของ จึงจะทำให้การแก้ไขปัญหา มีความต่อเนื่องและยั่งยืน^{5,6} สร้างแกนนำต้นแบบและวัฒนธรรม ชุมชนที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนในชุมชนให้ยึดถือเป็นต้นแบบ เป็นอีกแนวทางที่สามารถทำได้ผ่านกิจกรรมทางสังคม ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นการขัดเกลาทางสังคมให้คนในชุมชนรู้ แบบแผน ประเพณีวิถีปฏิบัติซึ่งนำไปสู่ความเข้มแข็งภายใน ครอบครัวและชุมชน ที่สามารถเป็นเกราะป้องกันปัญหาการดื่ม สุราได้⁷

จุดที่จะต้องพัฒนาต่อไป คือ การขยายความครอบคลุมให้ เกิดการจัดงานปลอดภัยเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ตลอดทั้งงาน ครอบคลุมงานบุญประเพณีทุกประเภท และสร้างเครือข่ายบุคคล ชุมชนปลอดภัยเพื่อการแก้ไขปัญหาการดื่มเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ในระยะยาว สิ่งที่ต้องพัฒนาโดยทีมวิจัยต้องให้ความสำคัญ คือ การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างบุคคล กับ ชุมชนอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อยปีละ 2-3 ครั้ง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ดร.ผดุงศิษฐ์ ชำนาญบริรักษ์ อาจารย์วิทยาลัย พยาบาลศรีมหาสารคาม ที่ช่วยให้คำแนะนำในการดำเนินการวิจัย นายบุญชอบ สิงห์คำ ผู้ประสานงานเครือข่ายองค์กรงดเหล้า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการ ขอขอบคุณคณะเจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขอำเภอนาหวาย และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลดงบัง ที่สนับสนุนและให้ คำแนะนำในการวิจัยครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

1. ลำดวน โสรเนตร. พฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ของประชาชนในเขตรับผิดชอบสถานีอนามัย ตำบล คาละแมะ อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ (การศึกษาค้นคว้า อิศระ ส.บ. มหาสารคาม). มหาวิทยาลัยมหาสารคาม; 2549.
2. บัณฑิต ศรีไพศาล, จุฬารัตน์แก้วมุกดา, กมลวณิชพร, โสภิต นาสิบ, แหวดาว พิมพ์พันธ์ดี, และ กัญฉพนธ์ ภัคดีเศรษฐ กุล. รายงานสถานการณ์สุราประจำปี พ.ศ. 2551. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยปัญหา สุรา ; 2551.
3. สุพิศวง ธรรมพันทา. พื้นฐานวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ดิฉันบุคลิโตร ; 2540.
4. สุวิมล ว่องวานิช. การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ; 2548.
5. วุฒิพงศ์ ภัคติกุล. การพัฒนาต้นแบบแก้ไขปัญหา การละเมิด กฎหมายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในชุมชน (ปริญญาปรัชญา ดุษฎีบัณฑิต). สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ, มหาวิทยาลัย มหาสารคาม; 2553.
6. สมควร จุลอักษร และคณะ. ผลการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อ การลดการดื่มสุรา ณ ชุมชนคลองไทร อำเภอ ท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. โรงพยาบาลสวนสราญรมย์ กรม สุขภาพจิต ; 2550.
7. อรทัย วลีวงศ์, สุรศักดิ์ ไชยสงค์, ทัษพล ธรรมรังสี. บทบาท และพฤติกรรมของพ่อแม่ที่มีผลต่อการดื่ม เครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ของเยาวชนไทย. ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา สำนักงาน พัฒนานโยบายสุขภาพระหว่าง ประเทศ; 2553.